ਹੁਕਮੁ
ਭਾਗ-8

ਹਉਮੈ ਵੇੜ੍ਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਜੋ ਵੀ ਖਿਆਲ ਜਾਂ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਭ੍ਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ 'ਠੋਕਰਾਂ' ਹੀ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਹਉਮੈ-ਵੇੜ੍ਹੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਜਾਂ ਬਦਲਣਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ 'ਰੰਗਤ' ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਿਚੋੜ ਜਾਂ 'ਹਵਾੜ' (essense) ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ 'ਰੰਗਤ' ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਅਤਿਅੰਤ ਉੱਦਮ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੌਜੂਦਾ ਖਿਆਲਾਂ ਜਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਰੰਗਤ, 'ਹਉਂ-ਧਾਰੀ' ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ 'ਹਉਮੈ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਾਂ 'ਰੰਗਤ' ਬਦਲਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਿਰੇ-ਪੁਰੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ, ਸਿਆਣਪਾਂ, ਉਕਤੀਆਂ, ਜੁਗਤੀਆਂ, ਫਿਲੌਸਫੀਆਂ ਨਾਲ, ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੀ 'ਹਉਮੈ' ਦੀ ਅੰਸ਼ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਬਦਲਣ ਲਈ, ਉਚੇਰੀ, ਚੰਗੇਰੀ, ਦੈਵੀ 'ਸੰਗਤ' ਕਰਨੀ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ 'ਉਚੇਰੀ' ਸੋਹਣੀ, ਦੈਵੀ, ਆਤਮਿਕ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀ, 'ਜੀਉਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ' ਸੰਗਤ ਦੀ 'ਪਿਉਂਦ' ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਘਟਦੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਸਾਡਾ ਮਨ ਉਚੇਰੇ ਆਤਮਿਕ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ 'ਬਿਬੇਕ-ਬੁੱਧੀ' ਉਘੜਦੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਲੁ ਲਾਥੀ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਭਇਓ ਸਾਥੀ॥ (ਪੰਨਾ-625)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਿਕ 'ਪਿਉਂਦ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ 'ਅਨੁਭਵ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ 'ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ' ਅਤੇ 'ਇਲਾਹੀ ਭਾਣੇ' ਦਾ 'ਨਿਰਣਾ' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ 'ਅਨੁਭਵੀ ਨਿਰਣੇ' ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਬੁੱਝਣਾ', 'ਸੀਝਣਾ', 'ਪਹਿਚਾਨਣਾ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ 'ਅਨੁਭਵੀ ਆਤਮਿਕ ਨਿਰਣੇ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡਾ ਮਨ, ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਹੀ 'ਭਾਣੇ' ਵਿਚ, ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀਆਂ 'ਬਰਕਤਾਂ' ਤੇ 'ਆਤਮਿਕ ਵਿਰਾਸਤ' ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜਬ ਲਗੁ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝਤਾ ਤਬ ਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ॥ (ਪੰਨਾ-400)

ਮਨ ਨੂੰ 'ਆਤਮਿਕ ਪਿਉਂਦ' ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ—

1. ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ, ਅੰਤਰ-ਮੁੱਖੀ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
2. ਬਖਸ਼ਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸੇਵਾ, ਅਥਵਾ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ', ਅਤੇ
3. 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਿਆਣਪਾਂ
ਉਕਤੀਆਂ
ਜੁਗਤੀਆਂ
ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ
ਖੁਸ਼ਕ ਸੁੱਕੀ ਫ਼ਿਲੌਸਫ਼ੀ
ਕਰਮ-ਕਾਂਡ
ਹਠ-ਧਰਮ ਅਤੇ
ਤਿਆਗ

ਦੇ ਫੋਕੇ ਸਾਧਨ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹਉਮੈ ਦੀ 'ਲੇਸ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਅਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਕਾਰਗਰ ਪਿਉਂਦ (sublime and dynamic grafting))—'ਇਲਾਹੀ ਪਿਆਰ' ਹੈ।

ਮਨ ਰੇ ਕਿਉ ਛੂਟਹਿ ਬਿਨੁ ਪਿਆਰ॥ (ਪੰਨਾ-60)

ਕਿਆ ਜਪੁ ਕਿਆ ਤਪੁ ਸੰਜਮੋ ਕਿਆ ਬਰਤੁ ਕਿਆ ਇਸਨਾਨੁ॥
ਜਬ ਲਗੁ ਜੁਗਤਿ ਨ ਜਾਨੀਐ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਭਗਵਾਨ॥ (ਪੰਨਾ-337)

ਸਾਚੁ ਕਹੋਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ॥
(ਸਵੈਯੇ ਪਾ: 10)

ਜਦੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਦਾ 'ਅਕਸ' ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ 'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ' ਦੀ ਬਜਾਏ 'ਤੂੰ-ਤੇਰੀ' ਦਾ ਪਿਆਰ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਉਪਜੀ' ਪ੍ਰੀਤ, ਪ੍ਰੇਮ, ਰਸ, ਚਾਉ ਵਾਲੀ 'ਰੰਗਤ' ਨਾਲ, ਸਾਡੀ 'ਹਉਮੈ' ਦਾ ਭਰਮ ਭੁਲਾਵਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ—

ਕਬੀਰ ਨਾ ਹਮ ਕੀਆ ਨ ਕਰਹਿਗੇ ਨਾ ਕਰਿ ਸਕੈ ਸਰੀਰੁ॥
ਕਿਆ ਜਾਨਉ ਕਿਛੁ ਹਰਿ ਕੀਆ ਭਇਓ ਕਬੀਰੁ ਕਬੀਰੁ॥ (ਪੰਨਾ-1367)

ਮੇਰਾ ਕੀਆ ਕਛੂ ਨ ਹੋਇ॥
ਕਰਿ ਹੈ ਰਾਮੁ ਹੋਇ ਹੈ ਸੋਇ॥ (ਪੰਨਾ-1165)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ ਪਿਆਰ ਦੀ 'ਪਿਉਂਦ' ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਓਤ-ਪੋਤ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ 'ਹਉਮੈ' ਦੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂਉਂ ਨਹੀਂ। ਅਟੱਲ, ਅਭੁੱਲ, ਅਪਾਰ, ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ 'ਵੇਗ' ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਨਾ, ਜਾਂ 'ਭਾਣੇ' ਵਿਚ 'ਸੁਰ' ਹੋ ਕੇ ਚਲਣਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੈ।

ਜਗਿਆਸੂ ਇਸ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ—

ਜੋ ਤੂ ਕਰਹਿ ਕਰਾਵਹਿ ਸੁਆਮੀ ਸਾ ਮਸਲਤਿ ਪਰਵਾਣੁ॥ (ਪੰਨਾ-677)

ਹਮ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਕੈ ਓਹੀ॥ (ਪੰਨਾ-391)

ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ॥ (ਪੰਨਾ-827)

ਕਾਠ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਕਹਾ ਕਰੈ ਬਪੁਰੀ ਖਿਲਾਵਨਹਾਰੋ ਜਾਨੈ॥ (ਪੰਨਾ-206)

ਜਿ ਕਰਾਵੈ ਸੋ ਕਰਣਾ॥ (ਪੰਨਾ-627)

ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਹਉ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਆਹਿ ਨ ਮੋਰਾ॥ (ਪੰਨਾ-858)

ਮੀਤੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਹਮ ਮਾਨਾ॥
ਮੀਤ ਕੇ ਕਰਤਬ ਕੁਸਲ ਸਮਾਨਾ॥ (ਪੰਨਾ-187)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ—

ਮਾਨਸਿਕ ਅਵੱਸਥਾ	ਆਤਮਿਕ ਅਵੱਸਥਾ

ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਖੇਲ ਹੈ।	'ਆਤਮਿਕ' 'ਪ੍ਰਿਮ-ਖੇਲ' ਹੈ।
ਹਉਮੈ, ਅਥਵਾ 'ਮੈ-ਮੇਰੀ' ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਹੈ।	ਤੂੰ ਤੇਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ।
ਹਉਮੈ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੈ।	ਆਤਮ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੈ।
ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ ਹੈ।	'ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਹੈ।
ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ।	ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਹੈ।
ਆਪਣੇ 'ਭਾਣੇ' ਵਿਚ ਚਲਣਾ ਹੈ।	'ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ' ਚਲਣਾ ਹੈ।
ਕਰਮ-ਬਧ ਹੈ।	ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ।
ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੈ।	'ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ ਦੀ ਖਿੱਚ' ਹੈ।
ਦੁਖ, ਕਲੇਸ਼ ਹੈ।	ਸਦਾ ਕੁਸਲ-ਖੇਮ ਹੈ।
ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ ਹੈ।	ਮੈਤਰੀ ਭਾਵ ਹੈ।
ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਹੈ।	ਪਿਆਰ ਹੈ।
ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ।	'ਸ਼ਾਂਤੀ' ਹੈ।
'ਆਵਾ-ਗਵਨ' ਹੈ।	'ਬਹੁੜ ਨ ਮਰਨਾ' ਹੈ।
'ਜਮਾਂ ਦੇ ਫੇਰ' ਵਿਚ ਹੈ।	ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ।
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ 'ਅੱਗ' ਹੈ।	'ਤ੍ਰਿਪਤ-ਅਘਾਇ' ਹੈ।
'ਦੂਜਾ ਭਾਓ' ਹੈ।	'ਇਕੋ-ਇਕ' ਹੈ।
ਇਛਿਆ ਹੈ।	ਨਿਰ-ਇੱਛਤ ਹੈ।
ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ।	'ਸ਼ੁਕਰ' ਹੈ।
'ਰੋਸ' ਹੈ।	'ਭਲਾ' ਹੈ।

ਮਾਨਸਿਕ ਅਵੱਸਥਾ :—ਹਉਮੈ-ਵੇੜ੍ਹੇ ਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਉਗੁਣ ਭਰਪੂਰ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਭੀ ਖਿਆਲ, ਇੱਛਾ, ਰੀਝਾਂ, ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਸਭ ਹਉਮੈ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹਨ, ਆਪਣਾ 'ਭਾਣਾ' ਹੈ, 'ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ' ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ', ਤੋਂ 'ਬੇ-ਸੁਰੇ' ਅਤੇ 'ਉਲਟ' ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸਾਨੂੰ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ॥ (ਪੰਨਾ-601)

ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਨੇਕੀਆਂ, ਪਰਉਪਕਾਰ, ਫਰਜ਼, ਮੋਹ, ਪਿਆਰ, ਪਾਠ, ਪੂਜਾ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਆਦਿ, ਸਭਨਾਂ ਅੰਦਰ 'ਹਉਮੈ' ਦੀ 'ਲੇਸ' ਜਾਂ 'ਅੰਸ਼' ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਰਮ-ਬੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਆਤਮਿਕ ਅਵੱਸਥਾ :—ਇਸ ਵਿਚ ਜੀਵ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ

ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਜਦ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਬੁਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ 'ਹਉਮੈ' ਨੂੰ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਾਇਣ ਕਰਕੇ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਵਿਚ 'ਸੁਰ' ਹੋ ਕੇ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਉਸ ਵਿਚ ਉਪਜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਸਾਡੇ ਮਾਇਕੀ ਅਉਗੁਣ 'ਹਉਮੈ' ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਤੇ ਪਸਾਰਾ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੈਵੀ 'ਗੁਣ' 'ਹੁਕਮ' ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ।

ਹਉਮੈ ਵਡਾ ਗੁਬਾਰੁ ਹੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਬੁਝਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਇ॥
ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਿਆ ਜਾਇ॥
ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਬੰਧੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ॥ (ਪੰਨਾ-560)

ਇਹੁ ਮਨੁ ਧੰਧੈ ਬਾਂਧਾ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥
ਮਾਇਆ ਮੂਠਾ ਸਦਾ ਬਿਲਲਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-1176)

ਮਨ ਤੂੰ ਗਾਰਬਿ ਅਟਿਆ ਗਾਰਬਿ ਲਦਿਆ ਜਾਹਿ॥
ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਮੋਹਿਆ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਭਵਾਹਿ॥ (ਪੰਨਾ-441)

ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਲਾਵੈ॥
ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰਤੋ ਨਰਕਿ ਜਾਵੈ॥ (ਪੰਨਾ-240)

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੇ ਕਰਮ ਰਤ ਤਾ ਕੋ ਭਾਰੁ ਅਫਾਰ॥
ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਜਉ ਨਾਮ ਸਿਉ ਤਉ ਏਊ ਕਰਮ ਬਿਕਾਰ॥ (ਪੰਨਾ-252)

ਇਸ 'ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਚਲਣ' ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ—

ਰੰਗਤ
ਮਰਜ਼ੀ
ਰੀਝਾਂ
ਚਾਉ
ਸੁਆਦ
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ
ਹੰਗਤਾ
ਵਲਵਲੇ
ਸਿਆਣਪਾਂ
ਚਤੁਰਾਈਆਂ

ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ
ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ
ਈਰਖਾ
ਦਵੈਤ
ਵੈਰ
ਵਿਰੋਧ
ਸ਼ੱਕ
ਕਿਉਂ ?
ਕਿਆ ?
ਕੈਸੇ ?

ਆਦਿ, ਨੀਵੀਆਂ ਮਾਇਕੀ ਰੁੱਚੀਆਂ ਦੀ 'ਲੇਸ' ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਏਥੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ 'ਮਾਰਨ' ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਲਕਿ 'ਹਉਂ-ਧਾਰੀ' ਮਨ ਨੂੰ—

ਮੋੜ-ਮੋੜ ਕੇ
ਪ੍ਰੇਰ-ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ,
ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਕੇ,
ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ 'ਪਰਸਕੇ',
ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ
ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ,

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤ-ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਵੈਪਨਾ ਵਿਚ—

'ਭਿਉਂ-ਭਿਉਂ' ਕੇ,
ਟੁੱਬੀਆਂ ਲਵਾ ਕੇ,
ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਲੇ ਪਿਆ ਕੇ,
ਪ੍ਰੀਤ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਰੰਗ ਕੇ,
ਪਿਆਰ ਦੀ 'ਪਿਉਂਦ' ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ,
ਅਲਮਸਤ ਮਤਵਾਰੇ ਹੋ ਕੇ,
ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਤੋਂ 'ਬੇ-ਖ਼ੁਦ' ਹੋ ਕੇ,

ਹੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ 'ਬਦਲਿਆ' ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ

ਚਲਣ’ ਦੀ ‘ਜਾਚ’ ਸਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਅਵੱਸਥਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ —

ਕਬੀਰ ਕੂਕਰੁ ਰਾਮ ਕੋ ਮੁਤੀਆ ਮੇਰੋ ਨਾਉ॥
ਗਲੇ ਹਮਾਰੇ ਜੇਵਰੀ ਜਹ ਖਿੰਚੈ ਤਹ ਜਾਉ॥ (ਪੰਨਾ-1368)

‘ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣ’ ਲਈ ਤਿੰਨ ‘ਸੱਸਿਆਂ’ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ।

1. ਸਬਰ :—ਆਪਣੀਆਂ, ਸਿਆਣਪਾਂ ਤੇ ਵਿਉਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਰਖ ਕੇ, ਜੋ ਕੁਝ ਇਲਾਹੀ ‘ਰਜ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ‘ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼’ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ‘ਪ੍ਰੀਤਮ’ ਦੀ ‘ਪਿਆਰ-ਦਾਤ’ ਸਮਝ ਕੇ ‘ਸਬਰ’ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ।

ਰੁਖੀ ਸੁਖੀ ਖਾਇ ਕੈ ਠੰਢਾ ਪਾਨੀ ਪੀਉ॥
ਫਰੀਦਾ ਦੇਖਿ ਪਰਾਈ ਚੋਪੜੀ ਨਾ ਤਰਸਾਏ ਜੀਉ॥ (ਪੰਨਾ-1379)

ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ ਕੀ ਆਸ ਨ ਕਰਈ ਅਚਿੰਤੁ ਮਿਲੈ ਸੋ ਪਾਏ॥ (ਪੰਨਾ-1013)

ਦਰਵੇਸਾਂ ਨੋ ਲੋੜੀਐ ਰੁਖਾਂ ਦੀ ਜੀਰਾਂਦਿ॥ (ਪੰਨਾ-1381)

ਸਿਦਕੁ ਸਬੂਰੀ ਸਾਦਿਕਾ ਸਬਰੁ ਤੋਸਾ ਮਲਾਇਕਾਂ॥ (ਪੰਨਾ-83)

2. ਸ਼ੁਕਰ :—ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਲੋਂ ਜੋ ਕਿਛੁ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਦਾਤ’ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ‘ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ’ ਕਰਨਾ :—

ਜੇ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਭੀ ਮਿਹਰ
ਜੇ ਮਾਰ-ਜਿਵਾਲੇ ਤਾਂ ਭੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼
ਜੇ ਕੋਲ ਬਹਾਲੇ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ
ਜੇ ਮਾਰ-ਕਢੇ ਭੀ ਧਿਆਈਂ
ਜੇ ਦੁਖ-ਭੁਖ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਮੌਜ
ਜੇ ਲਾਭ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਦਾਤ
ਜੇ ਘਾਟਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ
ਜੇ ਵਡਿਆਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ
ਜੇ ਨਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮੇਹਰ।

ਯਾਨੀ, ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਰ ਹਾਲਤ :—

ਗਮੀ ਖੁਸ਼ੀ

ਦੁੱਖ	ਸੁੱਖ
ਵਡਿਆਈ	ਨਿੰਦਾ
ਲਾਭ	ਹਾਨੀ
ਤੰਦਰੁਸਤੀ	ਬਿਮਾਰੀ
ਜੀਵਨ	ਮੌਤ

ਵਿਚ ਆਪਣੇ 'ਪ੍ਰੀਤਮ' ਦੀ 'ਮੌਜ' ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਮਨ, ਤਨ, ਚਿਤ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਰਖਣਾ।

ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਿ ਲੈ
ਹਮ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਆਏ ਰਾਮ ਰਾਜੇ॥ (ਪੰਨਾ-450)

ਜੇ ਸੁਖੁ ਦੇਹਿ ਤ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ ਦੁਖਿ ਭੀ ਤੁਝੈ ਧਿਆਈ॥
ਜੇ ਭੁਖ ਦੇਹਿ ਤ ਇਤ ਹੀ ਰਾਜਾ ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਸੂਖ ਮਨਾਈ॥...
ਜੇ ਲੋਕੁ ਸਲਾਹੇ ਤਾ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਜੇ ਨਿੰਦੈ ਤ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ॥ (ਪੰਨਾ-757)

3. ਸਿਮਰਨ—ਐਸੇ :—

'ਮਨ-ਮੋਹਣੇ'
'ਸਦ-ਬਖਸਿੰਦ'
'ਸਦ-ਮਿਹਰਵਾਨ'
'ਪ੍ਰਿਤਪਾਲੇ, ਨਿਤ ਸਾਰ ਸਮਾਲ੍ਹੇ'
'ਲਾਡ-ਲਡਾਵੇ'
'ਖੇਲ-ਖਲਾਵੈ'
'ਅਤਿ-ਪ੍ਰੀਤਮ'
'ਰੱਬ'

ਨੂੰ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਧਿਆਉਣਾ, ਯਾਦ ਕਰਨਾ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੀ, ਸਾਡਾ ਅੱਵਲ ਫ਼ਰਜ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ 'ਪ੍ਰੀਤਮ' ਤ੍ਰੁਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਰੋਂ-ਘਰੋਂ ਹੋਰ ਵਧੇਰੀਆਂ ਉਚੀਆਂ-ਸੁੱਚੀਆਂ ਦਾਤਾ ਬਖਸ਼ਦਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਅਥਾਹ ਨਿਘੇ, 'ਨਾਨਕ ਪਿਆਰ' ਦੇ ਹੁਲਾਰਿਆਂ ਵਿਚ, ਕ੍ਰਿਤ-ਕ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇ, 'ਜੀਵਨ ਰੂਪੁ ਸਿਮਰਣੁ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ' ਬਣ ਜਾਈਏ।

1. ਸਿਮਰਨ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ, ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਖੁਲ ਸਕਦਾ।

2. ਅਨੁਭਵ ਬਗੈਰ, 'ਹੁਕਮ' ਨਹੀਂ ਬੁਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

3. ਹੁਕਮ ਬੁਝੇ ਬਗੈਰ, ਭਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

4. ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਬਗੈਰ, ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

5. ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਬਗੈਰ, 'ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਜਦੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ-ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ 'ਪਿਉਂਦ' ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਨ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ 'ਬੈ-ਖਰੀਦ ਗੋਲਾ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਸਤਿਗੁਰੂ' ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਡੋਰੀ ਨਾਲ ਬੱਝਿਆ ਹੋਇਆ, ਜਿਉਂ 'ਪ੍ਰੀਤਮ' ਚਲਾਵੇ ਤਿਉਂ ਚਲਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਤੂ ਚਲਾਇਹਿ ਤਿਵ ਚਲਹ ਸੁਆਮੀ
ਹੋਰੁ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਗੁਣ ਤੇਰੇ॥ (ਪੰਨਾ-919)

ਜਹ ਬੈਸਾਲਹਿ ਤਹ ਬੈਸਾ ਸੁਆਮੀ ਜਹ ਭੇਜਹਿ ਤਹ ਜਾਵਾ॥ (ਪੰਨਾ-993)

ਜਿਉ ਬੋਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਬੋਲਹ ਸੁਆਮੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਨ ਹਮਾਰੀ॥ (ਪੰ.-508)

ਮੁਲ ਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਸੁਭਾਗਾ॥
ਗੁਰ ਕੀ ਬਚਨੀ ਹਾਟਿ ਬਿਕਾਨਾ ਜਿਤੁ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਲਾਗਾ॥
ਤੇਰੇ ਲਾਲੇ ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ॥
ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ॥ (ਪੰਨਾ-991)

ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਕੀਨੀ ਠਾਕੁਰਿ ਤਿਸ ਤੇ ਮੁਖੁ ਨਹੀ ਮੋਰਿਓ॥
ਸਹਜੁ ਅਨੰਦੁ ਰਖਿਓ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ
ਉਠਿ ਉਆਹੂ ਕਉ ਦਉਰਿਓ॥ (ਪੰਨਾ-1000)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ' ਫੋਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਤੋਲ ਮਿਣਕੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਮਾਇਆ ਜਾਂ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਇਹ 'ਡੋਰੀ' ਤਾਂ 'ਪ੍ਰੀਤਮ' ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ 'ਮੌਜ' ਵਿਚ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਚਲਾਏ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਣਾ ਹੀ, 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ' ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ, ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ 'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ 'ਤੂੰ-ਤੇਰੀ' ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਦੂਜੀ ਕਾਰ ਨ ਭਾਲੇ॥ (ਪੰਨਾ-581)

ਹਾਂ, ਜੀ, ਇਲਾਹੀ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਪਕੜੀ 'ਪ੍ਰੀਤ ਡੋਰੀ' ਨਾਲ, 'ਬੱਧੇ-ਦਿਲ' ਦੀ 'ਚਾਲ' ਹੀ 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ' ਚਲਣਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇਹ 'ਪ੍ਰੀਤ ਡੋਰੀ' ਹਿਲੇ, ਤਿਵੇਂ ਸਾਡਾ ਮਨ, ਤਨ, ਚਿੱਤ ਹਿਲੇ। ਇਹੋ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ 'ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚਲਣਾ' ਤੇ 'ਭਾਣਾ-ਮੰਨਣਾ' ਹੈ।

ਮੂ ਲਾਲਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਨੀ॥ਰਹਾਉ ॥
ਤੋਰੀ ਨ ਤੂਟੈ ਛੋਰੀ ਨ ਛੂਟੈ ਐਸੀ ਮਾਧੋ ਖਿੰਚ ਤਨੀ॥ (ਪੰਨਾ–827)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਡੋਰੀ ਪ੍ਰਭਿ ਪਕੜੀ ਜਿਨ ਖਿੰਚੈ ਤਿਨ ਜਾਈਐ॥ (ਪੰ.–935)

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਪਿਛੇ ਲਗੇ ਨਕਿ ਨਕੇਲਾ। (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 24/11)

ਆਓ ਫੇਰ, ਆਪਾਂ ਵੀ, 'ਹਉਮੈ' ਦੇ ਭਰਮ–ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਮਨ–ਮਰਜ਼ੀ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੀਤ–ਡੋਰੀ' ਨਾਲ 'ਬੱਝ' ਜਾਈਏ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਮਾਈਏ—

ਉਲਟਿ ਜਾਤਿ ਕੁਲ ਦੋਊ ਬਿਸਾਰੀ॥
ਸੁੰਨ ਸਹਜ ਮਹਿ ਬੁਨਤ ਹਮਾਰੀ॥1॥
ਹਮਰਾ ਝਗਰਾ ਰਹਾ ਨ ਕੋਊ॥
ਪੰਡਿਤ ਮੁਲਾਂ ਛਾਡੇ ਦੋਊ॥1 ॥ਰਹਾਉ ॥
ਬੁਨਿ ਬੁਨਿ ਆਪ ਆਪੁ ਪਹਿਰਾਵਉ॥
ਜਹ ਨਹੀ ਆਪੁ ਤਹਾ ਹੋਇ ਗਾਵਉ॥2॥ (ਪੰਨਾ–1158–59)

'ਹੁਕਮ' ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ, 'ਹੁਕਮੀ' ਅਥਵਾ 'ਹੁਕਮ' ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ 'ਰਜ਼ਾ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਜੇ ਇਸ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਨੂੰ 'ਬੁੱਝ', 'ਪਛਾਣ' ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ 'ਤਾਮੀਲ' ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੇ 'ਹੁਕਮੀ' ਦੀ ਅੰਤ੍ਰੀਵ–ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਨ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਔਝੜ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ 'ਹੁਕਮ' ਵਿਚ, ਆਪਣੀ ਮਨ–ਦੀ–ਮਰਜ਼ੀ ਰਲਾ ਕੇ, 'ਬੇ–ਸੁਰਾ' ਹੋ ਕੇ, ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦਾ ਹੈ।

ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਅਤਿ ਸੂਖਮ, ਗੁੱਝਾ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਅਲਪ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਨ–ਮਤੀਏ, ਹੁਕਮ ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਨ–ਮਰਜ਼ੀ ਰਲਾ ਕੇ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਸਹਿਜ–ਚਾਲ ਜਾਂ 'ਭਾਣੇ' ਵਿਚ 'ਵਿਘਨ' ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਕਲਿਆਣਮਈ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੇ ਪਿਛੇ, 'ਪ੍ਰੀਤ–ਪ੍ਰੇਮ–ਰਸ–ਚਾਉ', ਨਾਮ ਦੀ ਰੰਗਤ ਹੈ, ਜੋ ਦਿਮਾਗੀ ਸੂਝ ਤੇ ਅਕਲ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮਝ ਗੋਚਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ, ਬੇ-ਲਾਗਤਾ, ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਪਿਆਰ ਵਿਚ 'ਰੱਬ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਾਲ ਪੋਸ ਕੇ ਵੱਡਾ ਕਰਨਾ, ਮਾਂ ਦੀ ਵੱਡ-ਮੁੱਲੀ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਕਿਰਤ' ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਕੇ, 'ਰੱਬੀ-ਪਿਆਰ' ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਦੁਖ ਝਲਦੀ, ਰਾਤਾਂ ਜਾਗਦੀ ਤੇ ਜੱਫ਼ਰ ਜਾਲਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਦੀ 'ਲਾਲੀ' ਨੂੰ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਸਾਂਭ-ਸਾਂਭ ਰੱਖੀ ਸੀ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਸਮੇਂ, ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ 'ਅਰਪਨ' ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ 'ਮਾਂ-ਰੂਪੀ' ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦੀ 'ਰੱਬਤਾ' ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ 'ਹੁਕਮ' (Divine Will) ਹੈ। 'ਮਮਤਾ' ਦੇ ਇਸ ਅਣਦਿਸਦੇ, ਗੁੱਝੇ, ਛਿੱਪੇ ਹੋਏ 'ਭੇਦ' ਨੂੰ, ਇਸ ਚੁੱਪ-ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ, ਅਕਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਕੈਦੀ, ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ ਵਿਟਹੁ ਜਿਨਿ ਮੋਹੁ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ॥ (ਪੰਨਾ-918)

ਇਹ ਕਹਿਣ-ਕਹਾਉਣ, ਸਮਝਣ-ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ 'ਗੱਲ-ਹੀ-ਹੋਰ' ਹੈ........

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਮਾਂ' ਬੜੀ ਸਬਰ-ਸਬੂਰੀ ਨਾਲ—

ਜੱਫ਼ਰ ਜਾਲਦੀ
ਅਤਿਅੰਤ ਪੀੜਾਂ ਸਹਾਰ ਕੇ,
ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਜੋਖੋਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ,
ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਵਾਰ ਕੇ,
ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਵੰਡ ਕੇ,
ਸਿਰਹਾਨੇ ਖੱਫਨ ਰਖ ਕੇ,

ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ ਚਮਤਕਾਰ ਦੁਆਰਾ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹੀ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਆਪ ਭੀ, ਨਿਰੀ ਪੁਰੀ 'ਇਸਤਰੀ' ਤੋਂ ਬਦਲਕੇ, 'ਮਾਂ' ਦਾ ਨਵਾਂ 'ਸਰੂਪ' ਧਾਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖ਼ੁਦ 'ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ' ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਅਤੇ ਅਸਚਰਜ 'ਕਰਾਮਾਤ' ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੇ।

'ਮਾਂ-ਬੱਚੇ' ਦੇ ਸੂਖਮ ਪਿਆਰ ਦੇ 'ਇਲਾਹੀ' ਭੇਤ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਅਗਨੀ' ਬਾਲਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ 'ਮਾਂ-ਮਮਤਾ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਆਕਾਰ', ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨੂੰ ਆਪਣੀ

ਗਲਵਕੜੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ :—

ਪ੍ਰਿਤਪਾਲਦਾ

ਨਿਤ ਸਾਰ ਸਮਾਲ੍ਹਦਾ

ਲਾਡ–ਲਡਾਉਂਦਾ

ਖੇਲ ਖਿਲਾਉਂਦਾ

ਹੈ। ਇਸ ਕਰਾਮਾਤੀ 'ਪ੍ਰੇਮ–ਖੇਲ' ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦਾ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਮਮਤਾ ਦੀ ਇਸ 'ਆਪਾ ਵਾਰਨ' ਦੀ 'ਰੀਝ' ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਉਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ 'ਕਰਤਾ' ਆਪ ਇਸ 'ਚੁਪ–ਪ੍ਰੀਤ' ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਮਾਂ–ਪਿਆਰ' ਵਿਚ ਆਪ ਸਿਰਜਣਹਾਰ, ਬੱਚੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ, 'ਮਾਂ' ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਤਾਂਈ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ 'ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ' ਦੀ ਛਤ੍ਰ–ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਿਕਰ, ਚਿੰਤਾ, ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਵਰਿਸ਼ 'ਮਾਂ–ਪਿਆਰ' ਰਾਹੀਂ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਉਂ–ਜਿਉਂ ਬੱਚੇ ਅੰਦਰ ਸਿਆਣਪ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਲਾਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪੈਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ–ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਫਿਕਰ, ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚਾ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ 'ਰਜ਼ਾ' ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ, ਇਲਾਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਕਰ, ਚਿੰਤਾ, ਕਲਪਨਾ ਦੀਆਂ 'ਪੰਡਾਂ' ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ :—

ਜਬ ਲਗੁ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝਤਾ ਤਬ ਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ॥ (ਪੰਨਾ–400)

ਪਾਇਓ ਬਾਲ ਬੁਧਿ ਸੁਖੁ ਰੇ॥
ਹਰਖ ਸੋਗ ਹਾਨਿ ਮਿਰਤੁ ਦੂਖ ਸੁਖ ਚਿਤਿ ਸਮਸਰਿ ਗੁਰ ਮਿਲੇ॥1॥ਰਹਾਉ॥

ਜਉ ਲਉ ਹਉ ਕਿਛੁ ਸੋਚਉ ਚਿਤਵਉ ਤਉ ਲਉ ਦੁਖਨੁ ਭਰੇ॥
ਜਉ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਭੇਟਿਆ ਤਉ ਆਨਦ ਸਹਜੇ॥1॥
ਜੇਤੀ ਸਿਆਨਪ ਕਰਮ ਹਉ ਕੀਏ ਤੇਤੇ ਬੰਧ ਪਰੇ॥
ਜਉ ਸਾਧੂ ਕਰੁ ਮਸਤਕਿ ਧਰਿਓ ਤਬ ਹਮ ਮੁਕਤ ਭਏ॥2॥
ਜਉ ਲਉ ਮੇਰੋ ਮੇਰੋ ਕਰਤੋ ਤਉ ਲਉ ਬਿਖੁ ਘੇਰੇ॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਬੁਧਿ ਅਰਪੀ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਤਬ ਹਮ ਸਹਿਜ ਸੋਏ॥3॥

ਜਉ ਲਉ ਪੋਟ ਉਠਾਈ ਚਲਿਅਉ ਤਉ ਲਉ ਡਾਨ ਭਰੇ॥
ਪੋਟ ਡਾਰਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿਆ ਤਉ ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਏ॥ (ਪੰਨਾ-214)

ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ, ਪਰਵਰਿਸ਼ ਉਸ ਦੇ 'ਮਾਂ-ਬਾਪ' ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ 'ਪਰਵਰਿਸ਼' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਗੁੱਝੀ 'ਸਹਿਜ-ਚਾਲ' ਦੀ 'ਪ੍ਰਿਮ-ਖੇਲ' ਹੈ। ਇਸ ਗੁੱਝੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਜਾਣਦਾ, ਬੁੱਝਦਾ, ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ, ਸੁਖਦਾਈ ਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ—'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ' ਦੀ 'ਗੋਦ' ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਬੱਚਾ, ਆਪਣੀ 'ਹਉਮੈ' ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕਾਰਣ :—

'ਭੋਲੇ-ਪਨ' ਦਾ ਤਿਆਗ,
'ਹਉਮੈ' ਦਾ ਭਰਮ,
'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ' ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਅਤੇ
ਸਿਆਣਪਾਂ-ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਦਾ ਆਵੇਸ਼ ਹੀ ਹੈ।

ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਇਆ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ॥
ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ॥ (ਪੰ.-921)

ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਦੀ ਇਹ ਕਠਿਨ ਕ੍ਰਿਆ, 'ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ' ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਈ ਮਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦ-ਮਈ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ-ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ 'ਮਾਂ' ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਵਿਚ ਹੀ 'ਲਿਵ' ਲਾਈ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਚੁਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਅੱਗ ਬਾਲਦੀ, ਚੱਕੀ ਝੋਂਹਦੀ, ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਬੋ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ-ਤਿਬੜੀ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਰੁੜ੍ਹ-ਰੁੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਘੁੱਟਾਂ ਭਰਦਾ ਭਰਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਬੱਚਾ ਖੇਡਦਾ-ਖੇਡਦਾ ਸੜਿਹਾਂਦ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਜਾਂ ਗੰਧਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪਵੇ, ਗੰਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹਦੇ ਸੱਟ ਵਜੇ, ਮਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸਜੀ-ਧਜੀ ਪੂਰਾ ਹਾਰ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰੀ ਬੈਠੀ ਹੋਵੇ, ਕੀਮਤੀ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਣ, ਪਰ ਆਪਣੇ 'ਲਾਲ', ਜ਼ਿਗਰ ਦੇ ਟੋਟੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ, ਰੋਂਦੇ-ਕੁਰਲਾਉਂਦੇ, ਲਿਬੜੇ-ਤਿਬੜੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾ ਲਵੇਗੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਚੁੰਮ ਚੱਟ ਕੇ, ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਅਜ਼ਲੀ

'ਝਰਨਾਟਾਂ' ਰਾਹੀਂ ਬਾਲ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਕੇ, ਲੋਰੀਆਂ ਗਾ-ਗਾ ਕੇ, ਥਾਪੜ-ਥਾਪੜ ਕੇ ਸੁਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਸੁਆਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ, ਸਗੋਂ 'ਮਾਂ' ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ 'ਆਪਾ' ਗਵਾ ਕੇ, ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ 'ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ' ਕਮਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਲੌਕਿਕ ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰੀਤ-ਕਰਿਸ਼ਮਾਂ ਹੈ।

ਚਲਦਾ...........